

§ 18. Лёсы славян Балканскага паўострава

Успомніце. 1. Якая група славян засяліла Балканскі паўостраў? 2. Хто такія балгары? 3. Калі ўзнікла Першае Балгарскае царства?

Вы даведаецеся. Славяне на Балканскім паўостраве ў Сярэднія вякі стваралі моцныя дзяржавы. Але ні адна з іх не здолела захаваць сваёй незалежнасці. Чаму так адбылося? Перад націскам якога небяспечнага ворага не змаглі ўстаяць паўднёвыя славяне?

1. У чым асаблівасці развіцця балканскіх зямель. На Балканскім паўостраве ў Сярэднія вякі размяшчаліся дзяржавы паўднёвых славян — *Балгарыя, Сербія і Харватыя*. Паўднёвыя славяне засялілі тэрыторыі, якія раней уваходзілі ў склад Візантыйскай імперыі. Гэта магутная дзяржава імкнулася зноў падпарадкаваць сабе ўвесь Балканскі паўостраў.

Ад антычнасці на Балканскім паўостраве захавалася шмат дарог, партоў на марскім узбярэжжы. Праз гэтыя землі ажыццяўляліся найважнейшыя гандлёвыя сувязі Азіі і Еўропы.

Дзяржавы паўднёвых славян фарміраваліся іначай, чым варварскія каралеўствы Заходняй Еўропы. У паўднёвых славян яны складваліся павольней. Пазней з'явілася прыватная ўласнасць на зямлю. Першымі ад славянскіх правіцеляў землі з сялянамі атрымлівала не значь, а манастыры. Доўгі час выкарыстоўвалася праца рабоў.

2. Балгарскія царствы. У канцы IX — пачатку X ст. Першае Балгарскае царства дасягнула сваёй найвышэйшай магутнасці. *Сімяён Вялікі*, які правіў у той час у Балгарыі, абвясціў сябе «царом усіх балгар рамеяў».

? *Калі Балгарыя першай са славянскіх краін прыняла хрысціянства?*

Балгарыя пры цару Сімяёне распасціралася ад берага Чорнага мора на ўсходзе да Адрыятычнага мора на захадзе. Падчас яго праўлення перажывала ўздым і балгарская культура.

Пасля смерці цара Сімяёна Балгарыя яшчэ нейкі час захоўвала незалежнасць. Але ў вырашальнай бітве візантыйская

Цар Сімяён. *Мастак Д. Гюджэнаў* ▶

армія разграміла балгарскае войска. І ў 1018 г. уся Балгарыя апынулася пад уладай Візантыі. Першае Балгарскае царства пала.

Балгарскі народ не змірыўся з візантыйскім панаваннем. Напрыканцы XII ст. Балгарыя вярнула сабе незалежнасць. Гэту адноўленую балгарскую дзяржаву гісторыкі называюць *Другім Балгарскім царствам*.

У сярэдзіне XIV ст. Балгарыя была адной з самых моцных дзяржаў на Балканах. Але ўнутраныя ўсобицы, якія неўзабаве распачаліся, аслабілі краіну.

3. Як развівалася дзяржаўнасць сербаў. Першыя племянныя княствы сербаў, якія пасяліліся ў цэнтральнай частцы Балканскага паўвострава, паўсталі ў VIII—IX стст. Але захоўваць сваю самастойнасць у асяроддзі моцных дзяржаў сербам у гэты перыяд было цяжка. Сербскія землі падпарадкоўвалі то балгарскія цары, то візантыйскія імператары.

Толькі ў канцы XII ст. была створана адзіная Сербская дзяржава. У першай палове XIV ст. Сербія ўзмацнілася падчас праўлення *Стэфана Душана*. Ён шмат ваяваў з суседнімі дзяржавамі — Візантыяй і Венгрыяй. У выніку да Сербіі былі далучаны многія тэрыторыі.

Стэфан Душан. *Фрэска XIV ст.* ▶





Стэфан Душан быў таленавітым палкаводцам, дыпламатам. З яго іменем звязана стварэнне збору законаў — «законніка Стэфана Душана». Змест законаў сведчыць пра тое, што ў Сербіі склалася феадальнае грамадства. Сяляне да сярэдзіны XIV ст. ужо знаходзіліся ў залежнасці: на карысць гаспадароў зямлі яны выконвалі розныя павіннасці.

Каб паказаць сваю веліч, Стэфан Душан прыняў тытул «цара сербаў і грэкаў».



Як вы думаеце, што азначаў гэты тытул? Ці быў сапраўды Стэфан Душан царом грэкаў?

У яго планах было стварэнне вялікай імперыі з цэнтрам у Канстанцінопалі. Аднак падчас падрыхтоўкі паходу на сталіцу Візантыі Стэфан Душан раптоўна памёр. Неўзабаве Сербская дзяржава распалася на некалькі незалежных уладанняў. Іх правіцелі вялі пастаянныя войны адзін з адным.

4. Лёс Харватыі ў Сярэдня вякі. Па дамоўленасці Карла Вялікага з візантыйскім імператарам харвацкія землі павінны былі належаць Франкскай імперыі. Але ў другой палове IX ст. Харватыя дамаглася незалежнасці. У пачатку X ст. князь Харватыі прыняў тытул караля.

У 1102 г. харвацкая знаць заключыла пагадненне з венгерскім каралём аб уключэнні Харватыі ў склад Венгрыі. Пры гэтым Харватыя ўсё ж заставалася Каралеўствам і захоўвала ўнутраную самастойнасць.

5. Як Балканы трапілі пад уладу туркаў-асманаў. Візантыйская імперыя ў войнах з Сербіяй і Балгарыяй часта выкарыстоўвала дапамогу мусульман. Яны стварылі сваю дзяржаву ў Малой Азіі, якая некалі належала Візантыі. Асманскія султаны (правіцелі) пачалі аб'ядноўваць пад сваёй уладай іншыя турэцкія дзяржавы.

Паступова яны сталі прасоўвацца на захад, захопліваючы візантыйскія ўладанні. У сярэдзіне XIV ст. разгарэлася жорсткая барацьба за ўладу ў імперыі. Гэта дазволіла туркам пе-

райсці да заваяванняў на Балканскім паўвостраве.

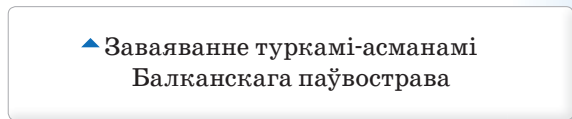
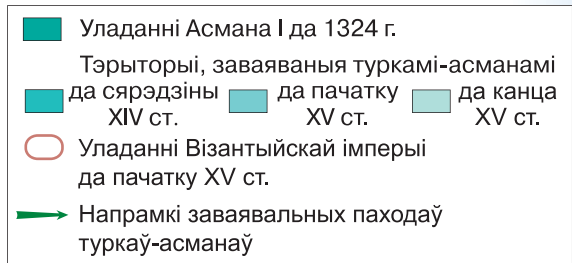
Пакінуўшы Канстанцінопаль у сябе ў тыле, туркі рушылі на дзяржавы паўднёвых славян. Нягледзячы на страшную пагрозу, славянскія правіцелі не змаглі ўтварыць ваенны саюз. Да канца XIV ст. туркі захапілі ўсе балгарскія землі.

Сербы і баснійцы (паўднёва-славянскі народ, які меў у той час сваю невялікую дзяржаву) паспрабавалі спыніць заваёўнікаў.

15 чэрвеня **1389 г.** на Косавым полі адбылася вырашальная бітва. Моцнай турэцкай арміі супрацьстаяла намнога меншае па колькасці войска сербаў і баснійцаў. У выніку войска славян пацярпела на Косавым полі жорсткае паражэнне.

Неўзабаве туркі падпарадкавалі ўсе балканскія дзяржавы. А ў 1453 г. пасля захопу туркамі-асманамі Канстанцінопаля перастала існаваць некалі магутная Візантыйская імперыя.

6. Як жылі славяне пад турэцкім ярмом. Наступствы асманскага заваявання Балканскага паўвострава аказаліся жахлівымі. Былі забіты ці прададзены ў рабства дзясяткі тысяч людзей. Найбуйнейшыя гарады былі разбураны дашчэнту.



Але жыццё працягвалася, і насельніцтва заняволеных славянскіх зямель павінна было прыстасоўвацца да новых умоў. Туркі хацелі спакою на захопленых землях і своечасовага паступлення падаткаў. Таму яны захавалі на ранейшых пасадах праваслаўных свяшчэннікаў і біскупаў. Захоўваліся і сельскія абшчыны з іх ранейшымі кіраўнікамі.

Аднак становішча хрысціян у Асманскай дзяржаве было цяжкім. Хрысціяне плацілі значна большыя, чым мусульмане, падаткі. Яны не мелі права насіць зброю, ездзіць верхам на кані і нават насіць вопратку сіняга і зялёнага колераў, якую маглі насіць толькі мусульмане.



Асабліва цяжкім быў так званы «падатак крывёю». У тых хрысціянскіх сем'ях, дзе было некалькі сыноў, аднаго з іх забіралі ў школы Стамбула і іншых буйных турэцкіх гарадоў. Пазней юнакі служылі пры султанскім двары або становіліся янычарамі — воінамі лепшага турэцкага войска, гвардыі султанаў.

Растлумачце назву падатку, пра які вы прачыталі.

На многія стагоддзі паўднёвыя славяне аказаліся пад турэцкім прыгнётам.

Такім чынам, славяне Балканскага паўвострава ўжо ў Сярэднявеччы стварылі свае дзяржавы. Але іх самастойнае развіццё было перарванае турэцкімі заваяваннямі. Наперадзе чакала доўгая барацьба за незалежнасць.

Пытанні і заданні. **1.** У чым заключаліся асаблівасці развіцця славянскіх дзяржаў Балканскага паўвострава ў перыяд Сярэднявечча? **2.** Як развівалася ў Сярэднявеччы балгарская дзяржаўнасць? **3.** Вылучыце этапы ў развіцці сербскай дзяржаўнасці. **4.** Які лёс Харватыі ў эпоху Сярэднявечча? **5.** Як вы думаеце, чаму славянскія дзяржавы на Балканах не змаглі спыніць заваёўнікаў-туркаў? **6.** Як адбывалася заваяванне туркамі-асманамі Балканскага паўвострава? **7.** Якія наступствы для краін Балканскага паўвострава мела турэцкае заваяванне?